

MOTORIKA a vývoj kresby v předškolním období

Základní pojmy:

- Hrubá motorika
- Jemná motorika
- Psychomotorika
- Senzomotorika
- Vizuomotorika
- Mikromotorika očních pohybů
- Lateralita
- Oromotorika

HRUBÁ MOTORIKA

→ dítě má rádo pohyb, samo pohybové aktivity vyhledává – skákání, běhání, prolézání. V tomto období se děti učí jezdit na koloběžce, tříkolce, na kole, kolečkových bruslích, na lyžích. Rozvíjí se koordinace, rovnováha.

→ Dítě pozorujeme při hrách, všímáme si chůze, běhu, skákání, lezení, přelézání, zdolávání překážek, chytání, házení. Také je důležité, zda a v jaké míře umí dítě držet rovnováhu (chůze po lavici, ze schodů).

→ Hrubá motorika: sledujeme mobilitu, koordinaci, tonus, dyskinézy (porucha souhry pohybů).

→ **Podezření, že něco není v pořádku:**

- Dítě nejeví zájem o pohyb
- Při pohybové aktivitě kňourá, vyhýbá se jí, stěžuje si na bolesti
- Dítě často padá (padá i na rovince, neustále zakopává, padá ze židle, naráží do věcí, bojí se sejít ze schodů, nevyhne se překážce...)
- Nerado běhá, běhu se vyhýbá, je velmi rychle unaveno
- Jeho pohyby jsou nekoordinované, trhavé, impulzivní
- Dítě je příliš vláčné jako „hadrové panenka“, viditelně povolené a nezpevněné svalstvo
- Při hrách se dítě špatně orientuje, nezvládá rychlejší hry (honičky, schovky apod.)
- Vykazuje stereotypní pohyby – neustále se houpe nebo naopak dlouho nehybně setrvává v nějaké poloze, vykazuje neúčelné stereotypní pohyby
- Pohybová regrese
- Vykazuje motorické obtíže při snaze. Např. Čím víc má úsilí něco chytit, říct, tím víc mu to dělá obtíže, přidávají se netypické pohyby nebo je větší problém v souhře pohybů.

→ **Možné příčiny:**

- Probíhající či proběhlá infekce (onemocnění) či období rekonvalescence – typická zvýšená unavitelnost dítěte; obtížné, namáhavé dýchání (kašel, astma...)
- Růstové bolesti (zejména v noci – bérce)
- Možnosti zrakového postižení (např. krátkozrakost, tupozrakost a další) – dítě si je nejisté v pohybu, dítě se bojí ze schodů, naráží do věcí...

- Možnosti sluchového postižení (dítě si je nejisté v pohybu, vyhýbá se často aktivitám, kde ztrácí přehled zrakem, jeví se zbrkle a neposlušně, při pohybové aktivitě je hlučné – například dupe...)
- Vadné držení těla, hypotonie – snížená svalová funkce
- Dyskineze – nesouhra pohybů
- Autistické rysy – stereotypní pohyby
- Hyperkinetický syndrom – impulzivita, neohrabanost, zvýšená aktivita, obtíže s pozorností
- Dyspraxie – podle MKN 10 Specifická vývojová porucha motorické funkce– specifická porucha obratnosti, schopnosti vykonávat složité úkony – děti jsou pomalé, nešikovné, neupravené, jejich výrobky nevzhledné, nechť k motorickým činnostem. Obtíže se projevují i při psaní, v rámci jednotlivých výchov, ale i v řeči.

MKN 10 (2000, str. 236.): „*Je to porucha, jejímž hlavním rysem je vážné postižení vývoje pohybové koordinace, které nelze vysvětlit celkovou retardací intelektu ani specifickou vrozenou nebo získanou nervovou poruchou (jinou než tou, kterou lze předpokládat u abnormity koordinace). Motorické neobratnost je obvykle spojena s určitým stupněm poškození výkonu při vizuálně prostorových kognitivních úkolech.*

Diagnostická vodítka:

Pohybová koordinace dítěte při jemných nebo hrubých motorických úkonech by měla být signifikantně pod úrovní, očekávanou u dítěte tohoto věku a inteligence...potíže s koordinací by měly být přítomny od raného vývoje (tj. neměly by být získané) a neměly by být důsledkem přímého působení jakýchkoli defektů zraku nebo sluchu, ani žádné diagnostikovatelné nervové poruchy...

Stupeň poruchy jemné nebo hrubé koordinace se různí a speciální charakter motorické poruchy se mění s věkem. Vývojové mezníky pohybu mohou být opožděny a mohou se vyskytovat některé přidružené poruchy řeči, týkající se především artikulace. Malé dítě může být celkově neobratné, pomaluje učí běhat, skákat a chodit do schodů a ze schodů. Pravděpodobně se bude obtížně učit zavazovat tkaničky, zapínat a rozepínat knoflíky a házet a chytat míč. Dítě může být celkově nešikovné při jemných nebo hrubých pohybech, má sklon pouštět věci, zakopávat, narážet do překážek a má špatný rukopis. Obvykle je i chabá schopnost kreslit. Děti s touto poruchou se špatně uplatní při hrách se skládačkami, s konstrukčními hračkami, při stavbě modelů, při míčových hrách a kreslení či chápání map.

Ve většině případů ukáže pečlivé klinické vyšetření výraznou neurovývojovou nezralost, jako jsou např. choreiformní pohyby nepodepřených končetin nebo zrcadlové pohyby a jiné přidružené motorické rysy, jakož i špatnou jemnou a hrubou motorickou koordinaci (obecně popisovanou jako „měkké“ neurologické znaky, protože se orálně vyskytují u mladších dětí a chybí jim lokalizační hodnota). Šlachové reflexy mohou být bilaterálně zvýšeny nebo sníženy, ale nebývají asymetrické. U některých dětí se ve škole vyskytují obtíže, které mohou být vážného charakteru. V některých případech jsou přidruženy problémy sociální, emoční a problémy chování, ale málo se ví o jejich frekvenci nebo charakteristice..

Asi nebude možné diagnostikovat žádnou neurologickou poruchu, jako jsou mozková obrna nebo svalová dystrofie. Avšak v některých případech jsou v anamnéze perinatální komplikace, velmi nízká porodní váha nebo značně předčasný porod...“

Literatura:

Mezinárodní klasifikace nemocí (10. revize). Duševní poruchy a poruchy chování.
Praha: Psychiatrické centrum, 2000.

→ **Podpora hrubé motoriky:**

- Zdravotní tělocvik pro děti – nácvik správného držení těla, nácvik správného dýchání
- Relaxační cvičení - naučit děti rozlišit tenzi a uvolnění
- Pohybové aktivity zaměřené na hbitost – opičí dráhy
- Pohybové aktivity spojené s rytmizováním (rytmizování je důležitý prvek k nácviku počátečního psaní, čtení) – vytleskávání, hra na hudební nástroje
- Trampolína – spojuje pohyb, rytmus, koordinaci...
- Pohybové aktivity zaměřené na koordinaci pohybů
- Spontánní dětské pohybové aktivity – děti zkouší svoje síly
- Pohyb na různém povrchu (led, sníh, voda, kamení, „skály“, písek...)
- Zdolávání překážek

→ Děti potřebují pozitivní motivaci, k pohybu by měly být vnitřně motivované. Pozor na nezdravou soutěživost, srovnávání výkonů mezi dětmi. Oceňovat spíše vlastní výkony a jejich přesahy.

→ Pozor na záłudnost odměň!!! Odměna je motivace pouze vnější. Děti pak splňují jen to, co musí, aby dostaly odměnu (jeden z přístupů k problematice odměn, trestů, pochval je popsán v knize Respektovat a být respektován (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová, 2008)

Kopřiva, P., Nováčková J., Nevolová D., Kopřivová T. (2008). *Respektovat a být respektován*. Praha: Spirála.

→ **Podpora spontánních aktivit má významný vliv na rozvoj motoriky (hrubá, jemná, koordinace) prostorovou orientaci, předmatematické představy, pozornosti, seberegulaci, osobnostně (jistota, sebedůvěra) – děti volí takové aktivity, které jim jsou v daném období vlastní a rozvíjejí svůj aktuální potenciál – nejen v oblasti motoriky, ale i vlastního odhadu, jistoty, sebedůvěry. Oblíbené činnosti – obrubníky, rantlíky, dlaždice – nešlápnout na čáru, točení se co nejrychleji dokola, lézt na stromy, zídky – skákat dolů, tunely, bunkry, cestičky – bludiště (zima)**

JEMNÁ MOTORIKA

→ koordinace jemných pohybů, které souží k uchopování, manipulaci s drobnými předměty

→ Sledujeme jemnou motoriku ruky (obratnost, manipulace – úchop, dyskinézy) a motoriku úst, tzv. **oromotorika** (artikulace, jídlo – kousání, polykání, slinění, mimika). Dále jsou motorické funkce předpokladem komunikace (gesta, znaky, mimika) v řeši motorika ovlivňuje její produkci (schopnost mluvit, slovní zásobu, pragmatiku, fluenci = plynulost)

→ Činnosti rozvíjející jemnou motoriku jsou uvedeny například v knize Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní (Bednářová, Šmardová, 2006, str. 44).

→ **příklady cviků**: skládání kostek, mozaiky, vkládání a navlékání korálků, stavebnice, šroubování, stříhání, trhání, mačkání, sebeobsluha (knoflíky), zamykání, odemykání a mnoho dalších činností.

→ Prstová rozcevička → tleskání, ťukání o prsty, hra na „klavír“, „solení“, „sypání“

Senzomotorika

Předpoklady pro nácvik psaní je nutná **určitá úroveň hrubé a jemné motoriky** a její **koordinace se smyslovým vnímáním** (tzv. **senzomotorika**) - zejména **RUKA-OKO = vizuomotorika**.

- Předpokladem je správné **vnímání pohybu** – částí svého těla a pohybů předmětů, lidí v prostoru, **správná zraková percepce**, **jemná motorika ruky** a zejména jejich **souhra = koordinace ruka – oko** – v předškolním věku může jít prozatím o nezralost v oblasti vizuomotorické koordinace a nebo o poruchu vizuomotorické koordinace.
- **Vizuoprostorové schopnosti - koordinace oko-ruka- prostor** (umístění na papíře, věcí v prostoru)
- Ve škole se tyto obtíže promítají při čtení, psaní a hlavně v matematice – vážnou matematické představy.

Grafomotorika

soubor senzomotorických činností, které jedinec vykonává při kreslení a psaní.

- Rozvoj grafomotoriky **je předpokladem pro gramotnost** (tzn. osvojená soustava dovedností, vědomostí, návyků pro čtení a psaní a postojů k nim. Gramotnost má 4 složky komunikace: čtení, psaní, mluvení a naslouchání)

Pro budoucí psaní jsou předpokladem tyto schopnosti a dovednosti:

- **Smyslové vnímání** (zrak, sluch, hmat. Vnímání, vnímání těla)
- **Diferenční (rozlišovací)** (zrakové, sluchové, hmatové, fonemický sluch)
- **Prostorová orientace a představitost** (pravolevá orientace, nahoře-dole, vpředu-vzadu) a časová orientace
- **Paměť** (zraková, sluchová, motorická...)
- **Analyticko-syntetické činnosti** (zrakové, sluchové, prostorové)
- **Rytmičné cítění**

→ **Uvolňování ruky – rozvoj grafomotoriky:**

➤ Jak postupovat?

- zaměřovat se na správné pracovní návyky:
  - vhodný výběr kreslicích a psacích potřeb (měkké tužky a pastelky, trojhranný systém, psací náčiní přizpůsobeno pro leváky)

- vhodný papír (nelesklý, začínáme od velké plochy svislé a postupujeme k malé ploše (A4) vodorovné) před papírem kreslení do vzduchu, kreslení do sypkých materiálů
- sezení – prvně využít cviky ve stoje, pak vkleče, pak poloha vsedě – chodidla opřená celá o zem, nohy pravý úhel, hrudník neopřen o stůl, lokty na stole, hlava mírně skloněna, 25-30 cm od papíru, volnost pro pohyb celé paže
- **správný úchop psacího náčiní** – tužka leží na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku, ruka a prsty uvolněny, tužka přesahuje kožní řasu mezi palcem a ukazovákem, malíček a ukazováček jsou volně pokrčeny v dlani (pozor na nesprávné úchopy – dlaňový, drápovitý, ohlé zápěstí, volně prsty, zatnutá celá ruka, zatnuté celé tělo, zatnutá jedna noha)
- metodika psaní u leváků – stejné jak u praváků – přizpůsobené náčiní, natočení listu na správnou stranu,
  - První fáze: uvolňovací grafomotorické cviky – tahy, u kterých dítě nemusí přemýšlet; zaměření na uvolnění celé ruky, těla; nevyžadujeme přesnost
  - vždy tahy zleva doprava ne naopak! I činnosti mimo grafomotorická cvičení, např. hry s kostkami, posloupnosti apod....)
  - podpora – hmatová, zraková, sluchová
  - zvyšování náročnosti – od velkých ploch k menším, od rovných čar k obloučkům, bez linky – s linkou....

→ **Správný úchop psacího náčiní** – sledujeme taktilní percepci. Zvláštní, netypické úchopy mohou být kompenzačním mechanismem u motoricky postižených dětí – například správný úchop pro děti, které nemají taktilní citlivost v konečcích prstů, je neefektivní a může být pro ně mnohem efektivnější dlaňový úchop. U těžce motoricky postižených dětí hledáme kompenzační mechanismy. Neopravujeme do správné polohy.

Abychom mohli napsat myšlenku je nutná integrace níže popsaných procesů:

- Slyším, zapamatuji si větu. Dále je nutná sluchová analýza věty na jednotlivá slova a u slov, správná artikulace jednotlivé hlásky, schopnost odlišit hlásky od sebe, umět si je vzpomenout – **sluchová percepce (sluchová analýza, sluchová diferenciacie, sluchová paměť, auditivní pozornost)**
- vizuálně si písmena představit ve správném tvaru, dodržet posloupnost písmen a spojovat k sobě správná písmena (vnímat hranice slov). **Zraková percepce, zraková analýza, vizuoprostorová představivost, zraková paměť, serialita (posloupnost)**
- Mám sílu a vím jak vzít tužku, umím ji správně držet. Mám jasno, kterou rukou budu psát. Vidím, kam píšu, oči nepředbíhají. Mám adekvátní napětí celého těla. **Motorické funkce hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky, senzomotoriky. Adekvátní tonus, taktilní schopnosti, síla, koordinace motoriky ruky a zraku, laterálnost, funkční zrak – mikromotorika očních pohybů.**
- Dále je nutné udržet pozornost po celou dobu úkolu – být motivován, zvládnout naplánovat správně po sobě jdoucí kroky, udržet postup. Organizovat - vnímat i prostor – naplánovat dopředu, kam začít umístit

písmena. Je třeba bdělost, soustředěná pozornost, vůle, schopnost dokončit úkol. **Exekutivní funkce**

- Podmínkou je rovněž vhodné pracovní prostředí.

LATERALITA

➤ Lateralita:

- z latinského **lateralis** = ležící na straně, boční. Obecně jde o vztah pravé a levé strany organismu a odlišnost P a L z párových orgánů
    - tvarová asymetrie
    - funkční asymetrie – projevuje se rozdílnou aktivitou, výkonností nebo specializací jednoho z členů páru tělesných orgánů ve srovnání s druhým.
  - typy laterality: podle stupně (vyhraněná P– méně vyhraněná P– ambidextrie – méně vyhraněná L – vyhraněná L)
  - podle vztahu mezi lateralitou oko a ruky: (souhlasná = P oko + P ruka; neurčitá; zkřížená = P oko + L ruka nebo naopak)
  - diagnostika laterality – psychologické zkoušky;
  - vývoj laterality – upřednostňování jedné strany v rané fázi vývoje může naznačovat neurolog. potíže, postup lateralizace je pozvolný, do nástupu do ZŠ by mělo být jasno, vývoj ukončen kolem 10.-11. roku věku
- Prostorové vnímání, pravolevá orientace(PLO) – důležité pro nácvik psaní
- PLO – než dítě nastoupí do ZŠ – poznat pravou a levou stranu na sobě a na druhé osobě (součást zkoušek školní zralosti).

EDUKAČNÍ PLÁN – vycházet z **vynořujících se dovedností**, tj. takové, které ještě dítě ve svém repertoáru nemá, běžně nevyužívá, ale při cíleném vedení a podpoře je již začíná zvládat.

Vývoj dětské kresby

- v kresbě se odrážejí různé psychické procesy – kognitivní přístup ke ztvárnění tématu, úroveň jemné motoriky a senzomotorické koordinace, schopnost vizuální percepce, vizuoprostorové percepce, exekutivní funkce. Kresba poskytuje informace o celkovém vývoji.
- v kresbě se projevuje také temperament, emoční prožívání, postoj k určité skutečnosti
- prostředek komunikace, diagnostická i terapeutická funkce

Vývoj kresby a kognitivní schopnosti

- **schopnost kreslit podmíněna rozvojem kognitivních funkcí:**
  - **chápat a používat symboly** – předpokladem je tedy pochopení významu symbolu (symbol = obrázek – něco reprezentuje). Dítě musí chápat vztah mezi reálným objektem a symbolem. Obrázek je snazší na pochopení než vztah mezi reálným objektem a slovním označením. Před druhým rokem začínají chápat význam obrázkových symbolů. Čím podobnější symbol reálnému předmětu, tím lehčí přiřazení. Postupně jsou děti schopné přiřadit i méně podobné symboly reálnému předmětu.
  - **diferencovat** (percepční schopnosti: rozlišovat detaily, odlišovat figuru a pozadí)
  - **uvažování:** závislost na vytváření pojmů, předpojmů (lidé = mají ruce, nohy, auta= mají kola), obecných představ, prototypů (táta = pán, vousy) – grafická schémata odpovídají stupni uvažování
  - **tak jako v řeči obecně platí, že porozumění předchází vlastní produkci**
  - **figurativní schéma:** mentální reprezentace, která se promítne do způsobu zobrazení. Od jednoduchých grafických schémat se dítě dostává postupem vývoje ke složitějším – přidává detaily. Figurativní schéma je přesnější.
  - **Operativní schéma:** zafixovaný postup, který dítě používá při zobrazování. Operativní schéma má **pohybovou komponentu** – sled dílčích pohybů potřebných ke kresbě a **regulační komponentu** – zahrnuje kontrolu a řízení
- **Závislost na rozvoji motoriky a senzomotorické koordinace:**
  - **Od období čárání, po schopnost vést čáru určitým směrem, přes schopnost zobrazit tvar** (kruh -> čtverec -> obdélník -> trojúhelník)
  - **Formální znaky kresby** – tloušťka čar, jejich spojení, napojení, velikost zobrazení, tlak na psací náčiní
- **Závislost na rozvoji exekutivních funkcí:**
  - Grafická produkce vyžaduje plánování, kontrolu, řízení pohybů ruky.
  - Význam má koncentrace a kapacita pracovní paměti
  - Schopnost plánovat a řídit kreslířskou činnost – 3 fáze:
    1. Zaměření na zpracování detailů bez ohledu na celek
    2. Ztvárnění celku a hlavních částí kresby
    3. Bere v úvahu vztahy mezi částmi a celkem

Průběh vývoje kreslířských schopností

- Vliv sociokulturní faktory: volba tématu, způsob zpracování, počet detailů, velikost zobrazení
- Rozdíly v průběhu vývoje kreslířských schopností
- **Období nahodilého realismu** – obvykle čmáranice, výtvar se něčemu podobá a dostane na základě toho kresba význam. Dále nastupuje **fáze nezdařého realismu** – přechodná fáze – dítě chce něco nakreslit, ale neví, jak to udělat. Další **fáze je období intelektuálního realismu** – děti kreslí, co o zobrazovaném objektu vědí (tzn. Někdy kreslí i to, co na objektu vidět nejde, mix různých pohledů na věc). Poslední **stadium vizuálního realismu** – dítě kreslí hlavně to, co vidí (kresleno z jednoho pohledu).
- **Vývoj kresby se řídí principem diferenciac** – od jednoduchých obecných schémat k diferencovanějším a komplexnějším výtvarům. (Princip postupné diferenciac je charakteristický pro všechny kognitivní procesy)

Fáze vývoje kresby:

- děti začínají kreslit přibližně ve stejném věku, ve stejné posloupnosti
- **v roce** – období skvrn – náhodné zjištění, že tužka píše
- **po roce** – období čmáranic – jistější tahy, čáry, dítě kreslí širokým rozmachem celé paže. Fáze čmáraní: 1. Horizontálně nebo vertikální čmáraní. 2. Kruhové linie a smyčky. 3. Komplexnější čmáranice (vede k tomu, že něco konkrétního je v kresbě už vidět) Mezi 2. – 3. Rokem ve čmáraní náznaky různých tvarů, především kruhových.
- **zhruba do tří let** období „čmáraní“ – postupně vznikají náhodné tvary, obloučky, kolečka, kresba je neorganizovaná. Dítě zjistí, že jeho čmáranice se něčemu podobá (přechod na symbolickou úroveň – kolem třetího roku, spojeno se zvládnutím nakreslení kruhu).
- V předškolním věku prolínání **reality a fantazie v kresbě. Intelektuální realismus** – důraz na **subjektivní zpracování kresby** (např. průhledné domečky, průsvitné postavy)
- **období třetího roku:**
  - spontánně vznikají kolečka, svíslá a vodorovná čára, jiné obrazce (trojúhelník, čtverec, obdélník) mají zaoblené rohy.
  - Na konci třetího roku mají kresby význam, kresby a jejich proces děti komentují. Přechod do symbolické fáze – kresba = symbol, který reprezentuje nějaký objekt. Kvalita zobrazovaného závisí na vývojové úrovni dítěte.
  - prvně začíná dítě zobrazovat lidskou postavu (u zvířat analogické):
    - **první fáze = hlavonožec (hlava + nohy)**
    - v další fázi přidává detaily oči, ústa, vlasy, nos, ruce často poslední detail
    - poté fáze hlava, nohy a ruce. Ruce mohou být vedeny z hlavy nebo napojené na nohy
  - v kresbách předškoláků se opakují **stále stejné náměty** a děti používají stejná kreslířská schémata – **figurální a operativní**.
  - Když budeme děti instruovat o jednotlivých detailech v kresbě, tak stejně je v kresbě nezahrnou. Příklad u kresby postavy: Dítě nakreslí hlavonožce, i navzdory instrukcím o detailech. Když by ale kreslil dospělý hlavonožce, dítě se bude zlobit. Očekává postavu s propracovanými detaily. Tzn. že dítě má představu, kterou zatím neumí realizovat.

- Období **kolem pátého roku:**
  - přidává se trup (nejvýznamnější mezník vývoje kresby postavy), kresba stále jednodimenzionální, u některých dětí již dvoudimenzionální – přechodná fáze mezi hlavonožcem a konvenčním zobrazením postavy (4.-5. rok) – tzv. **otevřený trup**. Postupně zdokonalování detailů postavy. Zejména trup se zdokonaluje, nabývá přiměřených proporcí.
- Období **kolem šestého roku:**
  - **dvoudimenzionální kresba** (sledujeme u paží a chodidel zejména), lidská postava zřetelněji členěná, končetiny „zasazeny“ správně. Obličejové detaily jsou vyznačeny. Rozlišení pohlaví. Kresba je proporcionálnější. Již zobrazeny všechny podstatné části těla, prostorové uspořádání relativně správné (paže a nohy jsou připojeny ke trupu. Proporce ještě nemusí zcela odpovídat. Často hlava velká, trup malý.
  - **Zobrazení krku** – další významný posun. Nejsložitější je napojení krku a ramen.
  - **Diferencovanější kresba končetin – správný počet prstů.**
- Období **kolem sedmého roku:**
  - zpřesnění proporcí, kresba je detailní, propracované vlasy, oblečení
  - začíná se objevovat i kresba z profilu
- Období **kolem devátého – jedenáctého roku:**
  - kresba v pohybu, v činnosti, stínování, tvarování, perspektiva

Typické znaky rané kresby tedy jsou:

- **náhodný realismus** – teprve až je kresba, tak něco znamená
  - **transparentnost** – je vidět vnitřek kresby, i když bychom na obrázku měli vidět jenom vnějšek. Specifické kreslení pupíku, někdy genitálu – známka intelektuálního realismu
  - **sklápění** – chybí perspektiva, roviny neodpovídají skutečnosti
  - kresba znázorňuje to co dítě ví a zná – **intelektuální realismus**
  - ke kresbě stačí jedna barva, dítě nevybarvuje
  - **v kresbě subjektivně významné znaky**, realita tudíž může být potlačena – **intelektuální realismus**
- **Ke konci předškolního období:**
    - kresby se stále více podobají skutečnosti (tzv. **kresby reprezentativní – vizuální realismus**), dítě spíše kreslí to, co vidí.
    - přechod na kresby reprezentativní souvisí s rozvojem decentrace dětského poznávání, nástupu fáze konkrétně logického myšlení
    - **v raném školním období se v kresbě odráží i vytrálost percepce - zrakového vnímání (diferencovanější vnímání) !! Kresby komplexnější – postupně respektují vztahy mezi jednotlivými částmi.**
    - S rozvojem myšlení, kreslířských schopností jsou děti ke svým výtvarům kritičtější, mohou ztrácet zájem o kresbu.
  - **Fáze druhotné schematizace:** kolem 10. Roku – opět kresba schématická, redukována, zjednodušována

Kresba a senzomotorické dovednosti

- **Úroveň senzomotorických dovedností** lze posuzovat na základě **obkreslování** – dítě má za úkol napodobit pouze tvar, nemusí přemýšlet dál o způsobu ztvárnění
- předloha umožňuje neustálou kontrolu správnosti svého postupu
- **obtíže v oblasti zrakového vnímání – dítě nerozpozná chyby (obtíž percepční)**
- **obtíže senzomotorické – dítě vidí, že dělá chyby (obtíž motorická)**
- Školní zralost – zkoušky úrovně jemné motoriky a senzomotoriky (zkoušky obkreslování)

Zobrazování prostorových vztahů v dětské kresbě

- 2.-3. rok – kresba na ploše náhodně umístěna
- 1. fáze – **odlišování figury od pozadí. Význam kruhu** – ten umožní rozlišovat figuru a pozadí
- 2. Fáze – děti diferencují kresbu v horizontálním směru (figury nakupené v dolní části papíru)
- školáci – využívají i vertikální dimenzi (nahore/dole; poloha blíž a dál)
- školáci – mechanismus zakrývání (překrývání figur a znázornění bližší a vzdálenější figury)
- předškoláci se soustředí na detaily a z nich tvoří celek. Školáci už nakreslí obrys a dotahují detaily.
- Plošné uspořádání – u předškoláků sklápění
- Velikosti figur – předškoláci ještě bez ohledu na poměr velikostí, až těsně před koncem předškolního období nakreslí jednu figuru menší, jednu větší. Ovšem nevyhodnotí velikost vs. Vzdálenost.

Kresba a emoce

- kresba odráží aktuální emoční prožívání/ladění. Lze si všimnout konkrétních emočních indikátorů v kresbě
- v kresbě se objevuje skutečnost, obavy, přání
- emoční indikátory: síla čáry, jistota kresby, prostorové uspořádání
- emoční indikátory – kresba lidské postavy:
  - kvalitativní znaky – stínování, průhlednost
  - specifické znaky – drobná hlavička, groteskní figura
  - opomíjení důležité části těla
- **POZOR NA UNÁHLENÉ INTERPRETACE**
- je nutné zohlednit vývojovou úroveň kresby a grafomotorické dovednosti
- znaky dětské kresby lidské postavy, které mohou mít nějaký signální význam:
  - velikost postavy (velká x malá postava) – úzkostnost x sebezprosazování, agresivní jednání nebo jen dílčí nezralost – předškoláci, ADHD ?
  - chybné spojení jednotlivých částí postavy – svědčí o vnímání vlastního tělového schématu
  - chybné podstatných částí těla – emoční potíže, důsledek únavy, pocit bezmocnosti, projev apatie, depresivní ladění, závažnější psychická porucha (schizofrenie)
  - způsob provedení kresby: nadměrně pečlivě provedená kresba s detaily – úzkost, perfekcionismus
  - význam postupu: prvně hlava, trup, ruce nohy
  - zvládnutí prostoru, umístění postavy

- kvalita čar: slabé, nejisté, přerušované, stínování, začernění, mnoho oprav, škrtnání, gumování = emoční nejistota, nepohoda
- u malých dětí je nutné vnímat vývojová specifika. O kresbě si s dítětem povídat – zaměřit se na to, co je realita, co je fantazie (i tak náročné rozpoznat) – mít na paměti, že kresba znázorňuje aktuální emoční stav.
- Možnosti, jak o kresbě získat informace – já kreslím, co si přeje dítě; dítě kreslí a já se ptám.

„Kreslíme“ s dítětem

- necháme volnost, pozorujeme, nezasahujeme, neopravujeme, počkáme na spontánní projev, postupně se doptáváme, opakujeme po dítěti a ptáme se, zda jsme porozuměli správně
- můžeme komunikovat také kresbou
- sledujeme témata, nevycházíme jen z jedné kresby. Důležitý je postup kresby, ne jen výsledek.
- spontánní kresby – rozvíjejí tvořivost, pozor na zbytečné zasahování do kresby (např. „no, jak můžeš nakreslit to vajíčko červené, vždyť slepice snáší vejce bílá nebo béžová....“ no a přeci teď začneš kreslit prvně oči a ne břicho“)
- jak ocenit obrázek? Chválit dítě za každý obrázek slovy „ty jsi ale šikulka, ty jsi výborný malíř, ty umíš nejkrásněji kreslit...“ není vhodná strategie. Efektivnější způsoby: „ten obrázek se ti vydařil nebo co myslíš?... nebo „...hmm, vidím psa a kočku a taky velikánský strom ..“(tzn. popis obrázku – dáváme tím najevo zájem o to, co dítě kreslí a že vnímáme, co na obrázku je) nebo „...to muselo dát práci vybarvit tak veliký strom bez přetažení..., ... na takový obrázek to chtělo hodně trpělivosti...“

Organicita v kresbě

- některé **znaky „organicity“ - 5 znaků** nejčastěji koreluje s bezpečně prokázanými organickými syndromy:
  - 1. sklon postavy 95 nebo 85 stupňů
  - 2. dvojité linie
  - 3. přerušovaná linie
  - 4. známky tremoru (roztřesené linie)
  - 5. nenavazující linie
- - ojedinělé znaky organicity se vyskytují také u zdravých dětí, ale počet dvou a více znaků už je patognomický.

Literatura:

- Svoboda, M.(ed.), Krejčířová, D., Vágnerová, M. (2001): Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Praha: Portál. (s.271-319)
- Bednářová, J., Šmardová, V.(2006): Rozvoj Grafomotoriky. Jak rozvíjet kreslení a psaní. Brno: Computer Press.
- Vágnerová, M.(2017): Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití. Praha: Raabe.
- Davido, R. (2001): Kresba jako nástroj poznání dítěte. Praha: Portál.